

ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШДА ЎҚИТУВЧИ - ТАЛАБА ҲАМКОРЛИК ФАОЛИЯТИНИНГ ИЖТИМОЙ - ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ

Шоназаров Жамол Умирзокович

Халқаро инновацион университети “Психология ва жисмоний маданият”

кафедраси мудир, доцент

Email: jshonazarov1331@gmail.com

Райимова Дилрабо Фахриддиновна

Халқаро инновацион университети

“Психология ва жисмоний маданият” кафедраси ўқитувчиси

Аннотация: Мақолада педагогик жараён ва унда педагог-талаба ҳамкорлик фаолияти, ўқитувчи шахси, унинг касбий маҳоратга эришиши йўллари, дарс самарадорлигини оширишда педагогик ҳамкорлик фаолиятининг ижтимоий-психологик хусусиятлари ёритилган.

Шунингдек, ўқув – тарбия жараёнини педагогик технологиялар асосида ташкил этиши, ўқитувчининг дарсга тайёргарлиги ва ўқувчиларни ҳамкорликда ўқишга ўргатиши, ўқитувчи фаолиятида илгор педагогик тажрибаларни ўрганиши масалалари келтириб ўтилган.

Калит сўзлар: ўқитувчи шахси, педагогик ҳамкорлик, педагогик маҳорат, педагогик технология, инновация, самарадорлик, инновацион фаолият, педагогик тажриба, педагогик ижодкорлик, интерфаол таълим; методик билим.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СОТРУДНИЧЕСТВА ПЕДАГОГА И УЧЕНИКА В ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

Шоназаров Джамал Умирзакович

*Заведующий кафедрой «Психологии и физической культуры» Международного
инновационного университета, доцент, Узбекистан, г. Кариши*

Райимова Дилрабо Фахриддиновна

*Преподаватель кафедры «Психология и физическая культура» Международного
инновационного университета*

Аннотация: В статье рассматриваются педагогический процесс и деятельность педагога и учащихся, личность учителя, пути достижения им профессионального мастерства, социально-психологические особенности педагогического взаимодействия в повышении эффективности урока.

Также затронуты вопросы организации образовательного процесса на основе педагогических технологий, подготовки учителя к уроку и обучения учащихся сотрудничеству, а также освоения передового педагогического опыта в работе учителя.

Ключевые слова: личность педагога, педагогическое сотрудничество, педагогическое мастерство, педагогическая технология, инновация, эффективность, инновационная деятельность, педагогический опыт, педагогическое творчество, интерактивное образование; методические знания.

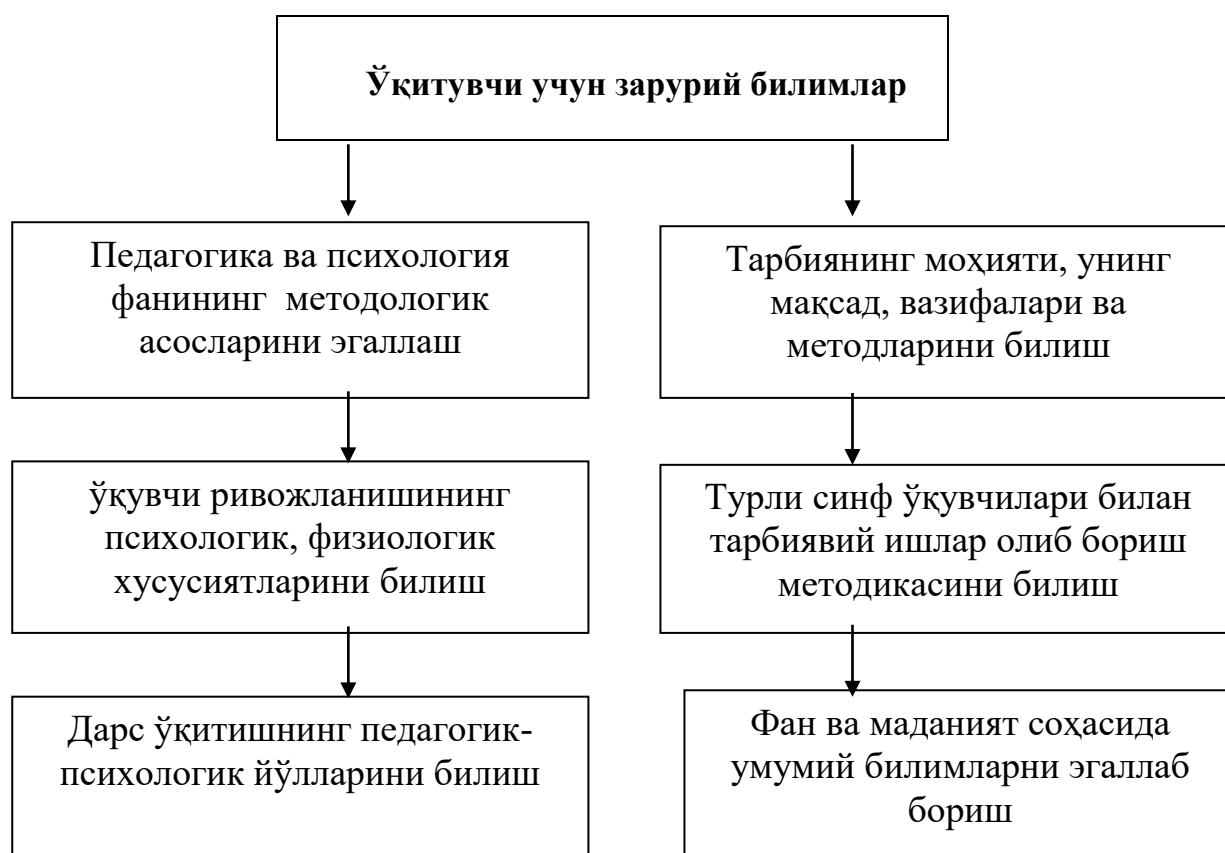
Ривожланаётган таълим муҳити, замонавий ҳаёт бугун касбий жихатдан баркамол, ижтимоий фаол ва рақобатбардош кадрларга, жамиятни барқарор, хавфсиз, муваффақиятли таъминлашга тайёр бўлган мутахассисларга эҳтиёжи бор. Чунки жамият инсоният олдида янада мураккаб вазифаларни қўймоқда. Бундай жараёнларда жамиятга зарур мутахассислар ўз тақдирини белгилаш, ўз-ўзини англаш, эркин ва мустақил фикрлаш, қисқача қилиб айтганда, ижтимоий фаол шахс бўлмоғи даркор. Худди шундан келиб чиқиб, жамият замонавий билимга муҳтож десак бўлади. Мустақил қабул қила оладиган, ахлоқли, ташаббускор одамлар танланган вазиятда масъулиятли қарорлар қабул қилиш, уларнинг мумкин бўлган оқибатларини башорат қилиш; ҳамкорлик қилиш усуллари, ҳаракатчанлик, динамизм, конструктивлик, мамлакат тақдирини учун жавобгарлик ҳисси ривожланган, бир сўз билан айтганда, ижтимоий фаол шахслар бу ўринда майдон марказида бўладилар. Шу муносабат билан бугунги кунда шахснинг ижтимоийлиги тобора ортиб бормоқда ва муҳим аҳамият касб этмоқда. Ҳаётимиздаги мавжуд муаммолардан бири ижтимоий муносабатлардир. Ижтимоий муносабатлар натижасида шахс шаклланади, яъни у ижтимоийлашиб боради. Шунинг учун ҳар бир даврда мавжуд бўлган жамият ўз кишиларини тарбиялайди. Тарбия ҳар бир жамиятнинг ривожига асосий омил ҳисобланади. Бунда тарбия психологияси маълум мақсадга қаратилган таълим жараёнида шахс фазилатлари шаклланишининг психологик қонуниятларини ўрганади.

Яхлит педагогик жараёнда инсон шаклланиши, ёшларни ақлий ва ахлоқий, маънавий баркамол бўлиб камол топишида таълим жараёнида учрайдиган муаммолар ва муаммоли вазиятларнинг ечимларини топиш бевосита ўқитувчи фаолияти, унинг касбий маҳоратига бевосита боғлиқдир. Айнан замонавий таълим тизимида ўқув-

тарбия жараёни сифатини яхшилаш, дарсни самарали бошқариш ва ташкил этиш фаолияти ўқитувчининг таълим технологияларидан ижодий фойдалана олиш имкониятларига асосланади.

Ўқитувчилик касбига хос муносабатлар ижтимоий ва инсонпарварлик муносабати эканлиги, бу даражага эришиш ва мақсад қўйиш (мақсадни тўғри белгилаш) муаммосига эътибор қаратиш лозимлигини ўз вақтида англаб етиш, талабани келгуси, яъни мустақил касбий фаолиятида катта ижодий ютуқларга эришиш омили бўлиб хизмат қилиши мумкин эканлигига алоҳида эътибор берилди. Айниқса инновацион технологиялар татбиқида мақсадни тўғри белгилаш, кафолатли натижага эришиш омили эканлигини ҳар бир талаба тушуниб етди [1, 27-28 - бетлар].

Муваффақиятли ишлаш учун ҳар бир ўқитувчи педагогик маҳоратга эга бўлиши зарур. Педагогик маҳорат эгаси оз меҳнат сарф қилиб, катта натижаларга эришади. Ижодкорлик унинг ҳамиша ҳамкори бўлади. Педагогик фаолият ўз моҳиятига кўра ижодий характерга эга. Педагог ўқувчи шахсини шакллантиради, кутилмаган вазиятда мустақил қарорлар қабул қилади, педагогик муаммоларни ечади, ўқув жараёнини мустақил бошқаради. Шунингдек, ўқитувчи педагогик жараёнда педагогик-психологик тайёргарлиги бор, психологик таъсир этиш усуллари мукамал билгани ҳолда ҳар бир ўқувчининг индивидуал ва ёшга боғлиқ хусусиятларини ҳисобга олиши зарур. Шу боисдан ҳар бир ўқитувчи Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонунида кўрсатилганидек, ўз фанлари буйича тегишли маълумот эгаси, юксак касбий тайёргарлик ва юқори ахлоқий фазилатлар соҳиби бўлиши керак [2, 52 - бет]. Шунинг унутмаслик керакки, педагогик маҳоратга эришиш учун бўлажак педагоглар педагогика ва психология фанини ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан пухта ўрганиб, дарсни таълим технологияларидан ижодий ёндошган ҳолда ташкил этиши мақсадга мувофиқдир.

1-расм. Ўқитувчи учун зарурий билимлар.

Шу нуқтаи – назардан узлуксиз таълим тизимида ўқувчи-талабаларни илғор педагогик технологиялар асосида ўқитиш ўқитувчи-педагогларимизнинг муҳолағасиз асосий вазифаларидан биридир. Айнан таълим тизимини ривожлантириш мақсадида ўқув-тарбия жараёнига инновацияларни тадбиқ этиш таълим муассасаларининг истикболи учун педагогик технология ҳаракатлантирувчи куч бўлиб хизмат қилади. Бу масала Ўзбекистоннинг янги тараққиёт стратегиясида айниқса, “Таълим тўғрисида” ги Қонунда аниқ қилиб белгиланган.

Таълим технологияларидан фойдаланиб машғулотларни ташкил этиш долзарб масала бўлиб, дарсларни қизиқарли ўтиши учун жуда қўлай. Чунки таълим технологияларининг асосий мақсади ўқув жараёнини фаоллаштириш, талабалар томонидан ўқув материални ўзлаштиришнинг юқори даражасига эришиш ва уларни мустақил фикрлашига ҳамда ўз фикрини баён этишга ўргатишдир [3, 37 - бет].

Бугунги кунда таълим технологияларини тушунишнинг асосий йўли аниқ белгиланган мақсадларга қаратилганлик, таълим олувчи билан мунтазам ўзаро

алоқани ўрнатиш, педагогик технологиянинг фалсафий асоси ҳисобланган таълим олувчининг хатти-ҳаракати орқали ўқитишдир. Ўзаро алоқа педагогик технология асосини ташкил қилиб, ўқув жараёнини тўлиқ қамраб олиши керак. Таълим технологияларини қўллашда муҳим талаблардан бири ортиқча руҳий ва жисмоний куч сарф этмай, қисқа вақт ичида юксак натижаларга эришишдир. Қисқа вақт орасида муайян назарий билимларни таҳсил олувчиларга етказиб бериш, уларда маълум фаолият юзасидан кўникма ва малакаларни ҳосил қилиш, шунингдек, ўқувчилар фаолиятини назорат қилиш, улар томонидан эгалланган билим, кўникма ҳамда малакалар даражасини баҳолаш ўқитувчидан юксак педагогик маҳорат ҳамда таълим жараёнига нисбатан янгича ёндашувни талаб этади.

Таълим технологияларини мажбуран қўллаш орқали мақсадга эришиб бўлмайди. Аксинча, тажрибали педагоглар томонидан асосланган ёки улар томонидан қўлланилаётган илғор технологиялардан фойдаланиш билан бирга, талабалар фаоллигини ошириш, улар билан педагогик ҳамкорлик қилиш, ижтимоий фаоллигини ошириш, ижодий ривожлантиришлари мақсадга мувофиқдир [4, 126 - бет]. Ўқитувчи-талаба ҳамкорлигининг ўзига хос хусусиятларидан яна бири ўқувчи-талабаларнинг индивидуал хусусиятларини билиши, улар билан ҳамкорликда ишлай олиш кўникмасини шакллантиришда ўз устида ишлаши, тинимсиз меҳнат қилиши, педагогик тажриба ошириши ва ўқиш, изланиш ҳамда ижодкорлик унинг ҳамиша ҳамкори бўлиши керак.

Ҳозирги кунга келиб қатор ривожланган мамлакатларда ўқув ва ижодий фаолликни оширувчи ҳамда таълим – тарбия жараёнининг самарадорлигини кафолатловчи таълим технологияларни қўллаш борасида катта тажриба тўпланган бўлиб, ушбу тажриба асосларини ташкил этувчи методлар интерфаол методлар номи билан юритилмоқда. Ўқитишнинг педагогик технологияга асосланган интерфаол методларини қўллаш маҳорати, ўқувчиларни ҳамкорликда ўқишга ўргатиш, ҳамкорликда ишлашни ташкил этиш ва ўз фаолиятида илғор педагогик тажрибаларни ўрганиш ҳар бир ўқитувчи фаолиятининг самарали бўлишини таъминлайди.

Интерактив таълимнинг асосий мақсади тингловчиларни фақат тинглаши эмас, балки билимларни ўзлаштиришда бевосита иштирокини таъминлаш орқали таълим жараёни самарадорлигини оширишга қаратилган. Бу жараёнида ўқитувчи на фақат ўқувчилар билан, балки ўқувчилар ҳам ўзаро ҳамкорлик қилади. Вазифаларни бажариш жараёнида ўқувчилар мустақил равишда хулосалар қилади, ўтган материални ўзлари ўзлари учун мустаҳкамлайди. Шу билан бирга янги материални ҳам ўзлари ўрганади.

Замонавий таълимни такомиллаштириш, таълим муассасаларида ўқув-тарбия жараёнини педагогик технологиялар асосида ташкил этиш ва дарс машғулотида интерфаол методларни қўллаш зарурияти бугунги кундаги муҳим ва устувор соҳа, педагогларнинг илғор педагогик тажриба алмашиш ва ўрганиш соҳасидаги вазифалардан биридир. Таълим тизимида илғор педагогик тажрибалар (жумладан чет эл тажрибалар) ни ҳам ўрганиш, алмашилиш ҳар бир ўқитувчи-педагогнинг ўқув-тарбия жараёнида педагогик технологияларни қўллаш зарурият эканлиги, таълимда инновацияни киритиш, жорий этиш замонавий таълимни ривожлантиришнинг асосий омиллардан бири эканлигини англашга хизмат қилади [5, 48 - бет].

Ўқув-тарбия жараёнини ноанъанавий тарзда ташкил этиш учун ўқитувчи илғор педагог тажрибаларни ўрганади ва педагогик технологияларни қўллаш имкониятларини яратади, тинимсиз изланади ва дарсни ижодий ёндошган ҳолда олиб боради. Бу эса таълим-тарбия жараёнини самарадорлигини оширишни кўзлайди ва таъминлайди. Демак, таълим-тарбия жараёнининг асосий мақсади ва вазифаси баркамол, етук шахсларни тарбиялаш экан, ўқув-тарбия жараёнини илғор педагогик технологиялар асосида ташкил этиш, бу ўз фаолиятини самарали оқлайди ва рақбатбардош кадрлар тайёрлашда энг муҳим ютуқларга эришишни таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар/Список литературы

1. Йўлдошев Ж., Усмонов С. Педагогик технология асослари. – Т.: Педагог, 2004, 27-28 бетлар.
2. Маҳкамов У. ва бошқалар. «Педагогик маҳорат». -Тошкент. 2003 йил. -52 бет
3. Очилов М «Янги педагогик технологиялар» / қўлланма. – Қарши, “Насаф”, 2000 йил. – 37 бет.
4. Омонов Ҳ.Т., Хўжаев Н.Х. «Педагогик технологиялар ва педагогик маҳорат», - Тошкент, 2007 йил.- 126 бет.
5. Толипов Ў., Усмонбоева М. Педагогик технологияларнинг татбиқий асослари. – Тошкент, “Фан”, 2006 йил.- 48 бет.